DANSK KIRKESANGS ÅRSSKRIFT

1955

★

UDGIVET AF

SAMFUNDET DANSK KIRKESANG

UNDER REDAKTION AF

HENRIK GLAHN

OG

HARALD VILSTRUP

KØBENHAVN

750

INDHOLD

Side

Mogens Wöldike og Henrik Glahn:
Siden sidst 3

Harald Vilstrup og Henrik Glahn:
Post scriptum 6

Jens Peter Larsen og Mogens Wöldike:
Melodihenvisningsliste 7

Harald Vilstrup:
Om vurderingen af Thomas Kingos salmer 17

Gunnar Pedersen:
Omkring nadverritualet 39

»Kling, hver gammel kirke-salme,
som du først var gjort i går«.

(Grundtvigs sangværk nr. 119).

SIDEN SIDST

Er den periode, der er gået siden forrige årsberetning, forholdsvis mager på ydre begivenheder, så er der til gengæld sket væsentlige ændringer inden for Dansk Kirkesangs udvalg, som det vil være naturligt først at omtale. Tre af vore »gamle« udvalgsmedlemmer er fratrådt, en fra hver af de grupper, som er repræsenteret i udvalget: lægmændenes, præsternes og kirkemusikernes. Det drejer sig om arkitekt *Jakob Videbæk*, provst *Egede Schack* og professor *Jens Peter Larsen*. Der skal her bringes en varm tak til de tre afgåede medlemmer for, hvad de hver for sig har ydet i samfundets virke og for Dansk Kirkesangs sag. Arkitekt Videbæk har ikke blot siddet i udvalget gennem 20 år men har også vist sin enestående trofasthed over for arbejdet ved at have deltaget i samtlige de siden 1926 stedfundne sommermøder, hvilket vil sige ialt 29, niogtyve! Provst Schack har været udvalgsmedlem i to perioder, først fra 1930 til 1939, derefter atter fra 1947 til 1954. En dyb forståelse for den ægte salmetones nære sammenhæng med den evangelisk rene gudstjeneste har ganske særligt præget provst Schacks indsats i og uden for Dansk Kirkesang. Og man må have lov til at mene, at provst Schack derved har bidraget betydeligt til, at der idag i den danske præstestand råder større forståelse for salmesangens melodiproblemer end for blot 25 år siden. — Professor Larsens kærlighed til og indsats for Thomas Laubs sag har navnlig båret præg af en grundindstilling, der kan karakteriseres med ordene saglighed og redelighed. Det er ingen hemmelighed, at det først og fremmest skyldes ham, at den bevægelse, der sattes i gang af Laub, ikke indkapslede sig som en sekt, der een gang for alle havde eller kunne tage patent på

sandheden. Både i den principielle debat og på en række konkrete områder har Jens Peter Larsens eminente indsigt i både liturgisk og kirkemusikalsk henseende virket befrugtende på Dansk Kirkesangs arbejde. Lad os her blot nævne hans udgivelse af »Messetoner«, 1935, medarbejderskabet ved »130 Melodier«, 1936, der som bekendt fulgte de synspunkter for revision af Laubske melodiformer, som Jens Peter Larsen allerede havde fremført ved årsmødet i 1929, den musikalske udformning af Dansk Kirkesangs højmesseforslag, 1943, og nu senest hans indsats som medudgiver af Den danske Koralbog, 1954. Hertil kunne så føjes de meget vægtige bidrag, han har ydet som foredragsholder, studiekredsleder og leder på sommermøder; flere af foredragene er heldigvis bevaret i årsskriftet. Denne gerning i Dansk Kirkesang har ikke været bundet til den forholdsvis korte periode, Jens Peter Larsen har siddet som medlem af udvalget, hvorfor vi har lov til at håbe, at vi også i fremtiden kan søge hans råd og bistand, når vi har brug derfor.

I udvalgets struktur er der desuden sket den ændring, at undertegnede Mogens Wöldike i februar 1955 nedlagde formandshvervet, hvorefter udvalget valgte undertegnede Henrik Glahn til formand.

Sommermødet 1954 fandt sted på Bornholms Højskole under Wöldikes ledelse. Salmegennemgangen blev varetaget af stiftsprovst Aastrup, der med kort varsel sprang ind i stedet for den sygemeldte Harald Vilstrup, og formanden. Korsangen lededes af Georg Fjelrad, der tillige holdt studiekreds over kirkeligt orgelspil. Søren Sørensen gennemgik i en anden studiekreds kormusik-repertoire til kirkeåret. Foredragene holdtes af professor Nils Schiørring (om Kingo-melodier), af musikdirektör Harald Göransson, Lidingö (om aktuelle forhold i svensk kirkemusik) samt af pastor Jørgen Schultz (betragtninger over den kirkelige situation). Ved højmessen i Aa kirke prædikede kirkens sognepræst, H. K. Thorsager, aftensangen fandt sted i Vestermarie kirke.

Den improviserede, »verdslige« aften foregik i det gamle Rønne teater, og mødet sluttede med koncert i Rønne kirke, hvor organist Charley Olsen medvirkede som orgelsolist.

Sommermødet 1955 foregik på Ryslinge Højskole. Vilstrup og Glahn ledede salmegennemgangen, organist Børner-Nielsen og magister Ulrich Teuber tog sig af studiekredsene over henholdsvis orgelmusik og liturgisk prosasang. Korsangen var atter lagt i hænderne på Georg Fjelrad, der forestod den afsluttende koncert i Odense domkirke. Som solist ved orglet medvirkede her domorganist Rich. Sennels. Aftensangen fandt sted i Ringe kirke, hvor sognepræsten, pastor Blauenfeldt, talte, og højmessen i Ryslinge frimenighedskirke med pastor Schultz som prædikant. Foredragene holdtes af den engelske præst i København T. H. Croxall (om anglikansk kirkemusik), af pastor Svend Holm-Nielsen (om den gammeltestamentlige psalmetradition) og af pastor Vilstrup (om vurderingen af Kingos salmer, trykt i dette årsskrift).

Endelig skylder vi medlemmerne oplysning om, hvorfor den allerede i 1952 planlagte opsætning af en mindeplade for Thomas Laub endnu ikke er blevet realiseret. Det viste sig her, at projektet stødte på modstand i kirkeministeriet, der af principielle grunde ikke mente at kunne gå med til en opsætning på kirkens murværk. Et ønske om i stedet at anbringe mindepladen på Helligaandshusets sydgavl syntes heller ikke gennemførligt, da Helligaandskirkens menighedsråd — efter de forhandlinger vi førte herom — næppe ville gå ind herfor. Vi har derfor i udvalget opgivet den gamle tanke om en mindeplade og arbejder i øjeblikket på at få opsat en minderude over døren mellem kirkens forhal og det rum, hvor trappen fører op til orglet. Arkitekt Havning har givet udkast til glasmaleriet, motivet og teksten er den samme som mindepladens (jvf. Dansk Kirkesangs Årsskrift 1952) og dets udførelse tænkes lagt i hænderne på kunstmaleren Johan Thomas Skovgaard. Nu håber vi meget, at denne sag snart må blive ført til en lykkelig afslutning, både fordi den ligger os på sinde og — ikke mindst — ud fra et skyldigt hensyn til de mange, der har ydet den økonomisk støtte.

Mogens Wöldike. *Henrik Glahn.*

POST SCRIPTUM

For egen regning — men med fuld vished om medlemmernes tilslutning — føjer vi til omstående lille beretning en tak til den afgåede formand, hvis betydning og kolossale indsats i Dansk Kirkesang gennem de 34 år, samfundet har bestået, alle vore medlemmer kender og beundrer. Formandshvervet har hvilet på Wöldikes skuldre i 27 år. Hvad der er nået i denne periode for udbredelsen af Laubs tanker og idéer, for realiseringen af Laubs reformbestræbelser, skyldes i første række den enestående autoritet både kunstnerisk og menneskeligt, hvormed Wöldike har ledet Dansk Kirkesangs arbejde. Det er ikke anledningen til her at gå i enkeltheder, kun til at give udtryk for taknemmelighed for, hvad Wöldike har givet os gennem sin lange formandstid i Dansk Kirkesang. Flertallet vil sikkert navnlig tænke på de sommermøder, Wöldike har ledet med mesterlig hånd. Udvalgsmedlemmerne fra vekslende perioder vil tillige kunne sige tak for frugtbart samarbejde om opgaverne, og vi, der idag sidder med ansvaret for arbejdets videreførelse kan glæde os over fortsat at hente inspiration og impulser hos den, der — selv som »menigt« udvalgsmedlem — dog stadig vil være primus inter pares.

H. V *H. G.*

MELODIHENVISNINGSLISTE

ved Jens Peter Larsen og Mogens Wöldike

I den danske koralbog — foreløbig dog kun i den enstemmige udgave — har vi optaget en liste med melodihenvisninger til de enkelte salmer, der praktisk talt helt følger melodihenvisningerne i den danske salmebog, idet koralbogen, ligesom salmebogen, er bestemt ud fra det folkekirkelige eller fælleskirkelige synspunkt, ikke ud fra udgivernes personlige musikalske syn. Fra forskellig side er der givet udtryk for beklagelse over, at vi i denne liste ikke, som i den i samlingen »130 melodier« optagne melodiansættelsesliste, har givet udtryk for et strengere kirkemusikalsk syn. Vi mener ikke, at vi i koralbogen burde have optaget en liste af væsentlig anden karakter, end den vi er nået til, selv om der naturligvis altid kan være diskussion om enkeltheder. Men vi forstår på den anden side godt ønsket om en vis vurdering af materialet, svarende til hvad der har fundet sted i den omtalte liste i »130 melodier«. Den følgende melodiansættelsesliste er derfor udarbejdet efter tilsvarende principper og er tænkt som en vejledning for dem, der (især med henblik på det nyoptagne stof i koralbogen) måtte ønske en afløser af den ældre liste, som tager hensyn til forholdene i dag.

Sammenlignet med koralbogens liste indeholder den foreliggende melodiansættelsesliste kort udtrykt et væsentlig større antal henvisninger til »Laubske« melodier, og et væsentlig mindre antal henvisninger til »ikke-Laubske« melodier. Dens grundprincip er det af Laub fastholdte, at den ægte kirkesang består i en forening af salmeord og salmemelodi af fuld lødighed.

Der er derfor i første række henvist til melodier, som efter vor opfattelse dækker dette krav, og som er sat til egentlige salmetekster. I flere tilfælde er der henvist til mere end én melodi; som regel gælder det da, at den først ansatte af os anses for den mest egnede, medens den — eller de — følgende er at betragte som subsidiære muligheder, der dog i visse tilfælde kan være lige så gode. Blandt de ældre melodier er der i koralbogen 10, som findes i dobbeltformer — a) den oprindelige rytmiske form, og b) den senere traditionelle koralform. Der er i denne liste kun henvist til melodinumrene, ikke til a- eller b-former; det bør derfor nævnes, at vi — ligesom Laub — anser den ældre rytmiske form for den bedste.

Ud over de henvisninger, der her er tale om, er der i parentes anført en del melodihenvisninger af noget anden karakter. Det drejer sig dels om melodier til tekster, som ikke er egentlige salmer (»åndelige sange« m. m.), dels om melodier, som (uanset teksten) vanskeligt kan henføres til de egentlige kirkemelodier i strengere forstand. At der i begge tilfælde kun kan være tale om et skøn, ikke om en klar og absolut afgrænsning, siger sig selv. De melodier, vi har anført i parentes, er dels nogle koraler, dels nogle romancer, de sidste først og fremmest til tekster af tilsvarende karakter (Ingemann-Weyse). Om vort synspunkt for optagelsen af romancerne et par specielle bemærkninger.

For Laub stod den »kirkelige romance«, uanset musikalsk kvalitet, som absolut uegnet til kirkebrug, og han har kun i et par enkelte tilfælde gjort undtagelser fra dette hovedsynspunkt. Vi er tilbøjelige til i dag at anlægge et lidt mindre strengt syn på de bedste af romancerne. At det langt overvejende antal af de i forrige århundrede fremkomne melodier er uegnede til kirkebrug, må sikkert fastholdes, men der synes blandt de kirkelige romancer dog at være nogle, som i højere grad end det store flertal er skabt ud fra en forståelse af kirkens krav om, at melodien ikke må søge at gøre sig gældende for egen regning, men må tjene gudstjenestens helhed. Man kunne måske nævne en melodi som Gade's »Udrust dig, helt fra Golgatha« som et smukt eksempel på denne art af melodier.

Ved en del tekster er der kun henvist til et nummer i firkantet parentes. Det drejer sig her om tekster og melodier, som efter vor opfattelse ikke hører hjemme i kirken, og som vi gerne havde været fri for i koralbogen, men som vi på grund af dens fælleskirkelige karakter ikke mente at kunne nægte optagelse. De er her kun medtaget for fuldstændigheds skyld, ikke fordi vi anbefaler dem til brug, men tværtimod for at gøre det klart, at der efter vort skøn ikke er rimelig grund til at søge fremskaffet kirkelige melodier til de pågældende tekster.

DDS: Den danske salmebog.
DDK: Den danske koralbog.
L: Thomas Laub, Dansk Kirkesang.

DDS	DDK	DDS	DDK	DDS	DDK
1	139	25	351, 292	49	370
2	270	26	L 174, (403)	50	231, 232
3	273, 274	27	179	51	291, 315
4	120	28	101, 325	52	195
5	335, 179, 449	29	137	53	18, 36
6	335, 179, 449	30	363 a	54	418
7	157, 158	31	22	55	221
8	347	32	289, 132	56	218
9	144	33	22	57	99, 167
10	16	34	135, 53	58	(211)
11	315	35	272	59	359
12	349, 267, 213	36	349, 267, 213	60	26
13	2	37	181	61	16
14	175	38	296	62	32, 352, (398)
15	143, 350	39	417	63	309
16	332	40	204	64	282
17	199	41	387, (386)	65	302
18	339	42	341	66	(447)
19	143	43	155	67	341
20	(94)	44	[198]	68	116
21	[320]	45	(252)	69	116
22	(281)	46	82, 84	70	(123)
23	370	47	243	71	144
24	295	48	221	72	217, 135

DDS	DDK
73	182, 22
74	343, 16
75	302
76	109, 108
77	182, 215
78	440, (205)
79	108
80	109, 108
81	214, (422), (421)
82	241, 270
83	257, (259)
84	99
85	96, 97
86	425
87	2
88	124
89	271, 272
90	99
91	318
92	116
93	174
94	264
95	93
96	237
97	99
98	54
99	438, 340, (156)
100	208, 298, 215
101	221
102	217, 135
103	116
104	221
105	(123)
106	91
107	(235)
108	139, (134)

DDS	DDK
109	(236)
110	[121]
111	(37)
112	370
113	36
114	362, 289
115	33
116	1, 175
117	283
118	213
119	437
120	208, 218, 215
121	175, 101
122	116
123	217, 135
124	175
125	350, 143
126	402
127	(57)
128	118
129	217, 135
130	450
131	450
132	217, 135
133	307, 22
134	92
135	116
136	221
137	350, 175
138	260
139	343, (333)
140	101, 196
141	53, 135
142	159
143	243
144	135

DDS	DDK
145	152, 178
146	143
147	223
148	72
149	288
150	371, 288
151	167
152	290, 175
153	30, 159
154	221
155	221
156	155
157	280, 392
158	(188)
159	221
160	221
161	221
162	221
163	221
164	221
165	167
166	438
167	171
168	22
169	303, 401
170	221
171	223
172	62
173	381
174	327
175	341
176	362
177	217, 53, 135
178	221
179	221
180	280, 392

DDS	DDK
181	221
182	[98]
183	292, (414)
184	267, 213
185	371, 288
186	392
187	164
188	189
189	292, 95
190	257
191	193
192	217
193	357
194	161
195	390
196	116
197	54
198	317, 221
199	2
200	366
201	367
202	160
203	(228)
204	16
205	26
206	(365)
207	418
208	137
209	213, 304, 349
210	213, 304
211	179
212	27
213	253
214	257, (259)
215	404, 357
216	331

DDS	DDK
217	2
218	77, 361
219	143
220	418
221	351, 292
222	270
223	350
224	221, 154
225	135
226	3
227	[445]
228	117
229	368
230	1
231	435, L 16
232	376
233	216, L 89
234	182, 22
235	418, 221
236	419
237	373
238	438, 256, 144
239	334
240	357
241	143
242	253
243	257, (259)
244	341
245	75, 135
246	306
247	191
248	86
249	249
250	132, 362
251	400
252	75, 135

DDS	DDK
253	144
254	135, 53
255	18
256	256, 340
257	222
258	256, 144
259	251
260	130
261	352
262	131
263	249
264	2
265	15
266	251
267	155
268	30, 159
269	175
270	1, 175
271	137
272	255
273	435, L 16
274	154, 221
275	30, 159
276	270
277	428, 334
278	178
279	345
280	243
281	213
282	418, 221
283	166
284	334
285	15
286	215
287	39, 143
288	245, 178

DDS	DDK
289	(364)
290	290, 1
291	70
292	101
293	362
294	108, 256
295	435
296	23, 144
297	343
298	420, 143
299	80
300	187
301	213
302	418
303	423
304	116
305	179
306	411, 356
307	370
308	163
309	5
310	45
311	317, 221
312	225, (14)
313	143
314	350
315	435, L 16
316	154
317	154
318	449
319	179, 335
320	222
321	376
322	[74]
323	175
324	28

DDS	DDK
325	(173)
326	225, 226
327	364
328	(35)
329	(301)
330	(412)
331	213
332	[20]
333	18
334	72
335	277
336	(194)
337	175
338	56
339	352
340	22, 215
341	135
342	61
343	442, 175
344	179, (413)
345	350
346	450
347	143
348	179
349	179, 335
350	172, 273, 274
351	362
352	6, 133, 1
353	340
354	142
355	294
356	407
357	87, 159
358	246
359	435
360	12

DDS	DDK
361	122
362	431
363	(153)
364	268
365	326
366	160
367	45
368	43
369	(173)
370	317, 154
371	160
372	159
373	223
374	(312)
375	143, 175
376	360
377	385
378	(185)
379	175
380	340
381	160
382	175
383	160
384	317
385	143
386	(102)
387	109, 340
388	160
389	113
390	317
391	154, 317
392	(29)
393	396
394	155
395	356
396	13

DDS	DDK
397	143
398	143, 350
399	302
400	143
401	(346)
402	392
403	143
404	302
405	143
406	442, 143
407	147
408	147
409	221, 154
410	435
411	221
412	343, 119
413	(379)
414	(173)
415	225, 226
416	213
417	253
418	113
419	222
420	229, 11
421	230
422	302
423	340
424	438, 340
425	438
426	438
427	438
428	438
429	(344)
430	438, 108
431	167
432	317

DDS	DDK
433	146
434	350, 175
435	308, 175
436	143
437	1, 101
438	159
439	3
440	334
441	28
442	286
443	28
444	28
445	371, 288
446	402
447	218, 22
448	127
449	127
450	221
451	438, 338
452	362
453	362
454	225, 226
455	87
456	(173)
457	393
458	164
459	179
460	248
461	137
462	141, 132, 362
463	22, 215
464	136
465	291, 315
466	179
467	9
468	192

DDS	DDK
469	448
470	317, 154
471	291, 315
472	154
473	(188)
474	208
475	343, 119
476	1
477	334
478	175
479	159
480	53, 217
481	53, 217
482	22, 215
483	291, 315
484	442, 143
485	442, 143
486	154, 418
487	340
488	389
489	174
490	11
491	197, (384)
492	59
493	159
494	46
495	342, 343, 119
496	175
497	133, 175
498	115
499	22, 215
500	22, 215
501	215
502	196, 101
503	11
504	329

DDS	DDK
505	176
506	176
507	370
508	7
509	221
510	11
511	292, 95
512	135
513	290, 1
514	433
515	248
516	175
517	(391)
518	446
519	439
520	[444]
521	339
522	127
523	217
524	217
525	103
526	426
527	325, 175
528	164
529	197
530	48
531	204
532	221, 154
533	317, 221
534	135
535	331
536	(379)
537	159
538	151, 150
539	151, 150
540	88
541	438
542	175, 101
543	[394]
544	(51)
545	361
546	416
547	443
548	362
549	116
550	160
551	221
552	116
553	243
554	354
555	224
556	159
557	342, 343
558	343
559	435, L 16
560	221
561	79
562	356
563	4, 288
564	321, 438
565	348
566	285
567	363 a
568	(441)
569	221, 154
570	143, 175
571	90, 310, 311*)
572	90, 310, 311*)
573	261
574	288
575	149
576	64, 66
577	67
578	64, 66
579	154
580	22
581	208, 22
582	225
583	392
584	378
585	101, 196
586	221, 154
587	(205)
588	352, 32
589	(71)
590	179, 335
591	(89)
592	155
593	184
594	429
595	243
596	143
597	175
598	434, 362
599	213
600	370
601	362
602	341
603	341
604	116
605	341
606	343, 119
607	438, 340
608	223
609	21, 343
610	341
611	341
612	338

*) Såfremt salm. 571 og 572 synges på melodierne 310—311 må 7. verslinie gentages.

DDS	DDK
613	218, 22
614	(414)
615	221
616	307, 182, 22
617	324, 438
618	325, 175
619	325, 175
620	179
621	44
622	214, 128
623	179
624	(380)
625	82
626	434, 289
627	(207)
628	288
629	363 a
630	225, 226
631	164
632	(333)
633	(60)
634	307, 182, 22
635	22
636	54
637	253
638	68
639	214, 45
640	284
641	54
642	169
643	322
644	363 a
645	337
646	(202)
647	(266)
648	180

DDS	DDK
649	345
650	213
651	90
652	(333)
653	[409]
654	223
655	269
656	297, 182
657	(209)
658	348
659	[104]
660	152, 164
661	50
662	362
663	334
664	(447)
665	348
666	135
667	135
668	449, 179
669	221
670	135
671	307, 182
672	(305)
673	(31)
674	119, 343
675	(81)
676	270
677	213
678	(430)
679	292, (414)
680	128
681	313, 292
682	42, 128
683	217
684	334

DDS	DDK
685	314, 119, 343
686	370
687	304, 213
688	356
689	314, 119, 343
690	310, 311
691	401
692	449
693	307, 218, 22
694	(278)
695	(319)
696	(200)
697	(316)
698	300
699	(126)
700	372
701	40
702	317
703	127
704	401
705	341
706	(38)
707	178
708	(69)
709	310, 311
710	401
711	449
712	449
713	401
714	22, 218
715	32
716	(374)
717	32, 260
718	(31)
719	(405)
720	(24)

DDS	DDK
721	(47)
722	(111)
723	275
724	213, 304
725	213, 304
726	(242)
727	(31)
728	233
729	(408)
730	323
731	388, 351
732	(374)
733	125
734	432

DDS	DDK
735	237
736	82
737	113
738	(60)
739	(220)
740	(262)
741	272
742a	109
—b	109
—c	62
—d	340
—e	340
—f	302
—g	213

DDS	DDK
743a	88
—b	62
—c	354
744	212
745	106, 362
746	362, 132
747	317
748	317
749	310, 311
750	270
751	350
752	362, 132
753	302
754	107

OM VURDERINGEN AF THOMAS KINGOS SALMER

af Harald Vilstrup

Thomas Kingo hører til vort lands store digtere, til de meget store endda. Størst i sin kristelige digtning; men vi behøver ikke at udskille salmedigtning som en indhegning for sig selv, for at han kan gøre sig gældende som en stormand i dansk digtning, — og vi behøver ikke at betone landegrænserne, for at han skal kunne gøre sig gældende som *salmedigter*. I det 17. årh., da det 16. årh.s reformation er nået til at blive kulturbærende milieu, — i dette *store årh.* for luthersk salmedigtning er det svært at finde nogen, der kan stilles ham ved siden. Man læse *Paul Gerhard, Johan Rist, Johan Scheffler,* lad hver have sine fortrin — hvem står ved siden af *Thomas Kingo?*

England havde store kristelige digtere i århundredet, *Milton, Donne,* m. fl. *Kirken* havde ikke brug for deres kunst — der kunne vor — jo iøvrigt halvblods skotte — ellers have fundet sine lige- eller overmænd. Nu står han *suverænt.*

Men erkendes det? Vi kan tale om en vis Kingo-renæssance i de senere årtier i forbindelse med den store, endnu ikke helt afsluttede udgave af hans samlede skrifter (fra 1939). Litteraturfolk anerkender hans storhed. Kirkefolk er underligt valne. Århundreder har kastet et vist slør over hans stil. Den poetiske udvikling har bevæget sig ad andre baner end dem, han udstak, sproglig udvikling har gjort mange af hans udtryk uforståelige eller platte, mange af hans fornemme, stærke rim urene. Hans ejendommelige *fromhedsform* står de fleste fjernt. Nu til dags er man pietistisk eller antipietistisk. Man har fået sin salmetone anslået af *Brorson* eller *Grundtvig.*

Den tunge, stærke, bodsprægede ortodoxi hos Kingo står de fleste fjernere, hans store efterfølgere skygger for ham. Især er det de grundtvigske, der har givet tonen an i salmehistorie-

og *vurdering* her til lands. Den kirkelige vurdering af Kingos salmer er den *grundtvigske.*

Typisk er her den ellers så selvstændigt vurderende *Thomas Laub* i nogle udtalelser om vore store salmedigtere i *Musik og Kirke. Kingo* får her knap een side (s. 154—155), hvoraf en tredjedel er mere almindelige betragtninger om den store stil, som Kingo anerkendes at have indført i dansk salmedigtning. Så hedder det: »Hos Kingo er det mest i den pragtfulde måde hvorpå han slår tonen an i sine salmer, at den store poesi giver sig lyd, tænk på »Som den gyldne sol frembryder« o. lign. Hans svaghed ligger i at han ikke sjældent har ondt ved at holde sig oppe i højheden. Som en af mine venner har sagt, betegnende for ham er flg. to linjer:

Gør vold oppå den himmelborg*)
og glem *så længe* verdens sorg

med den lidt ondskabsfulde understregning af ordet »sålænge«. For det kan ikke nægtes, han har en stor tilbøjelighed til at fortabe sig i verdens sorg — i dens *prosa;* adskillige af hans salmer er forbistret prosaiske. Og de ikke få salmer af ham der går ud på en nøjagtig gengivelse af et eller andet skriftsted eller en ret fremstilling af »den rene lære« virker heller ikke særlig poetiske. Men, alt i alt, han er alligevel den, der har slået den store stil fast i den danske salmetone«.

Så mange var ordene.

Så fortsættes der:

»Den nævnte anklage rammer derimod ikke hans to store efterfølgere, de største salmedigtere vi har, Brorson og Grundtvig. De kan have pletter, endda ikke så få, men åndsforladte og poesiforladte er de aldrig«.

Og så følger 7 dejlige sider om *Brorson* som digter, virkelig fornem salmevurdering.

Men Kingo-vurderingen! Sammenligningen mellem ham og Brorson og Grundtvig synes mig at vende tingene på hovedet.

*) Hos K. hedder det »stierne-borg«, men den nøjagtige citering var ikke altid Laubs stærke side.

»Åndløse, poesiforladte er de aldrig«. Læs deres *samlede værker*, eller blot samlede *salmer!* Så vil vi se, at hos Kingo er det just den iøjnefaldende styrke, hvordan han kan gennemføre mægtige helheder uden afslappelse ... Han er i langt højere grad viljesmennesket, ikke i stemningens eller ordenes vold, rimene siger, hvad *han* vil have sagt, og går ikke på egen hånd.

Det kan være rigtigt, at Kingo ikke ret længe kan glemme *»verdens sorg«*, ikke heller i sine salmer. Nej, *eskapist* er han ikke. Han maser og bakser med verdens sorg. Med et stridigt sind har han altid at kæmpe, han siger verden farvel, så vi mærker, hvor bundet han er til dens lyst, ære, fyrstegunst, han glemmer ikke den onde samvittigheds stingen, »synderne trykker ham altid«:

Jeg er aldrig hjerte-glad
men med lønlig smerte tærer
brødet, som mig usle nærer.
Sorgen svømmer i mit fad:
Jeg med lønlig sukke drikker
hvad der skænkes i min skål,
og i sindet stedse prikker
syndens giftig-oddet nål.

Og menneskers fjendskab og bagtalelse! det bider og gnaver i hans sind, så man næsten aldrig har kendt noget lignende:

Når derfor jeg er hudeflet
af slemme piske-tunger,
når jeg er bidt og edder-ædt
af giftig øgle-unger,
når dragen slåer mig med sin stjert
og alle helved-trolde
vil forvolde
mig mangen løgne-snert
dog skal jeg æren holde.

Og er der ikke ens egen sorg, så er der næstens, og der er bekymring for land og rige.

F. Rønning, i sin bog *Dansk Salmesang gennem Tiderne*)*, viser ganske den samme linje i vurderingen af Kingo, blot ført ud i *karikaturen*.

Af og til forventning om noget skønt — det kan kaldes stemning, eller med et kendt ingemannsk udtryk »tonen fra Himlen«, men næsten straks skuffelse:

Den første aftensang:

Dagen er snart runden hen
det nu fluks ad aften lider
tiden sagtelig henskrider ...

»også her er der til en begyndelse: Stemning — men også her svinder den næsten med det samme, og vi leder forgæves efter den gennem alle de følgende vers (der er ialt 16)«.

Ak nej, når Kingo beder aftenbøn — og det er jo sangens mening — tænker han slet ikke på at holde stemningen.

Han tænker på så prosaiske ting som Guds nådige beskærmelse hele livet, og just den dag, som nu er svunden. Han taler om sin synd; han beder om en god søvn, noget så prosaisk som frihed for onde drømme.

Eller er det måske slet ikke så prosaisk endda?

Falder nogen drøm mig ind
udi i min bekymred hjerne,
Livsens sol og Jacobs stjerne
lys da op mit mørke sind!
At al syndedamp må svinde
fra min søvne-knytte**) sjæl
at mig Satan ej skal binde
udi søvne som en træl.

Bøn for kirke og for land og konge, bøn, tænk hvor prosaisk! for de fattige:

Tænk, Gud, i barmhjertighed
også på de huse-vilde
og på hver som lider ilde

---

*) Kirkeligt Samfunds forlag, Kbh. 1928.

**) d.v.s.: knyttede bundne.

og sig ingen hvile ved:
lad de fattig, faderløse
sorrigfulde, fangne, træl
trøst og hjælp af kilden øse
som er udi Israel ...

Helt galt bliver det naturligvis, når vi kommer til den egentlige kirke-salmedigtning med de omstændelige og nøjagtige gendigtninger af de bibelske tekster: »Forventningen følges uafbrudt af Skuffelsen ... de grønne Pletter med de levende Strømme er så få og så små og de rimede Betragtningers Hedestrækninger så mange og så brede ...«

Ja, går det sådan med det grønne træ — i denne forbindelse *Laub* — hvordan så ikke med det knastørre, *Rønning!*

Han er som kritiker naturligvis ikke at tage alvorligt; men alvoren melder sig, når vi ser, at det er efter den nævnte recept *Højskole-Sangbogens Salmeafdeling,* hvad Kingo angår, er redigeret. Kingo kendes kun som digter af *morgen- og aftensange fra Sjungekor I,* hvorved de stemningsanslående vers er bevaret, det egentlige bønsindhold hulet ud. Af den egentlige *kirkesalmedigtning* findes kun *Som den gyldne sol frembryder* med 2 (to) vers og *Nu kom der bud fra englekor,* — i stærk bearbejdning ved Grundtvig.

Og alvoren nærmer sig det blodige, når vi ser, at vor *nye salmebog* går frem efter samme opskrift: man optager af nyt en halv snes morgen- og aftensange — udhulede, naturligvis — og udskyder af Kingos egentlige bibelsk prægede salmedigtning *en halv snes* af, hvad man havde i *Salmebog for Kirke og Hjem!*

Så er det vist på tide, at tale om *vurderingen af Kingos salmer,* — hvis man da ikke vil mene, at det er for sent!

Vi samler os om *kirkedigtningen,* om den allerede ved sin fremkomst omstridte samling, *den »hudflettet« bog, Vinterparten.*

Måske gjorde jeg mig opgaven lettere ved at tale om *Sjungekorene—, I* med *morgen- og aftensangene* fra 1674, da Kingo

var fyrre, da hans ungdoms munterhed og ynde er ved at forenes med manddommens alvor og kraft, og *II fra 1681* med de *mægtige bodsklange*, vel det egentlige *digteriske gennembrud*, overvældende ved sin følelsesintensitet, ved sin mærkelige ofte voldsomme rimklang og sin enestående sprogpragt og filologiske opfindsomhed.

Dog endnu i 81 digter Kingo *for hjemmet, ikke for kirken* — selv om enkelte digte herfra optages i salmeværket. Det var lettere her, ganske simpelt med Kingos egne vers' tordenkiler, navnlig fra Sjungekor II, at slå modstandere til jorden. Måske *gemmer* værdierne sig mere i den noget afdæmpede bibelske salmedigtning. Dog just fordi opgaven er sværere, er det mere *tiltrængt*, at den tages op.

Kingo fik 1683, 49 år gammel, befaling til at udarbejde en ny salmebog. Af den enevældige konge Chr. V. Dog er det naturligvis ikke kongen, der befaler den slags ting, men de kirkelige myndigheder. I dette tilfælde rimeligvis *kommissionen*, der var i gang med at udarbejde *Danmark og Norges Kirkeritual*, der kom i 1685. De krav, der i det kgl. reskript stilledes til den nye salmebogs udarbejder, kan Kingo som medlem af ritualkommissionen meget vel have været med til at udforme.

De salmer, der havde været faste bestanddele af den sædvanlige søndagsmesse før prædikenen, skulle bevares — måske med visse nødvendige ændringer, men det skulle være et minimum, navnlig i Luthers egne salmer; nye ønskedes digtede over søndagens tekster, a) over epistlerne at synge, i steden for halleluja efter epistellæsningen b) over evangeliet — kort — at synge i prædikestolen d.v.s. enten, mens præsten går på stolen eller efter bønnen lige før evangeliet, samt c) en salme om evangeliet til udgang. Det er navnlig her i befalingen om, at disse nye salmer skal digtes — af Kingo — vi sporer Kingos eget ønske*).

Kingo har sit arbejde færdigt, det vil sige den første del deraf, Vinterparten, og forelægger det allerede 1689 *trykt*, på eget

*) Sv. Borregaard: Danmarks og Norges kirkeritual af 1685. Kbh. 1953. Theol. stud. Da, theol. tidsskr. nr. 13 II afd.

dertil indrettet trykkeri i selve bispegården i Odense, hvor han da residerede, i stateligt udstyr. Ved den nye udgave af Kingos samlede værker er *Vinterparten* trykt helt ud, så vi ikke blot får Kingos salmer, men også indtryk af hele Kingos salmearbejde. Den typografiske opsætning er flot, måske næsten en smule fræk. De gamle salmer, som hører til messen, er efter det kgl. reskript medtaget, men tarveligt sat op, i prosalinjer, som om Kingo dermed vil sige, at sådanne meget ufuldkomne vers, som det 16. årh.s salmedigtning mest har at opvise, overhovedet ikke er for vers at regne. Som vers, men med ret lille sats er sat de ikke helt få salmer af nyere salmedigtere, Kingo har medtaget — hvorved han ofte har vist noget svigtende smag.

Verssat og med stor skrift står Kingos egne salmer, under hver står, d.v.s. 136 gange i den af 267 numre bestående bog: *Th. Kingo*. Der er ingen tvivl om, hvad Kingo mener er hovedsagen ved dette værk.

Tydeligt tegner det sig også for os, at der er tale om en dybtgående *ændring i synet på gudstjenesten* og salmen som part af denne.

Det *gamle princip* er, navnlig for formessens vedkommende, den latinske messe, eller dennes led, substitueret af danske salmer, som det tydeligt ses i *Niels Jespersøns Graduale 1573*. Indskydes kan så skiftende salmer efter dagens lejlighed, men det bliver få, i hvert fald som menigheden kan synge; *læsekunsten* var endnu ikke så udbredt, at man kunne synge ret meget andet, end hvad man kunne udenad.

Dette forhold lægger af sig selv hovedvægten på de salmer, der repræsenterende messens faste led kom igen hver søndag.

Kingo fører *tekstsalmen* ind, og betoner den som hovedsag. Hans salmereform betyder det gennemførte skriftprincip i dobbelt forstand: a) skriften, texten og dens temaer gøres helt afgørende for hver gudstjenestes præg, b) der forudsættes en *skriftkyndig menighed*, med bog i hånd. Muligvis overvurderede Kingo her menighedens udvikling, det kan være medvirkende til værkets skæbne.

De *faste »messesalmer« retter* han kun, selv har han rimelig-

vis ment såre lempeligt, andre så anderledes på det; til *dåb* og *nadver* digter han salmer til stadig gentagen brug: Den endnu meget anvendte: *Enhver som tror og bliver døbt* — og den noget sjældnere brugte, *O Jesus på din alterfod,* (fra Sjungekor II).

Hovedindsatsen er dog de *tre serier* udarbejdet efter kongens — altså vel egentlig Kingos eget — ønske: En epistelsalmeserie at synge mellem læsningerne i steden for halleluja, en kort evangeliesalme (prædikestolssalme) og en eller flere større evangeliesalmer alle af Th. Kingo selv — omfattende foreløbig festhalvåret fra 1. søndag i advent til 1. søndag efter påske.

Man kan kimse ad en sådan serieproduktion, navnlig hvis man hylder romantiske fordomme. For Kingo lå denne produktionsform ganske nær, den findes også i Sjungekorene.

Epistelrækken er — mærkelig nok — ved at være den bedste. Vores *episteltekster* med deres *formaninger og belæringer* kan — synes vi — kun virke lidet inspirerende til poesi. Kingos *mandighed,* den *bundne varme* og dybe inderlighed, hans sprogevne, får det til at klinge.

Fortræffelige er alle *adventsepistelsalmerne:* Ikke mindst den til 1. s. i advent over Rom. 13. Kort. Kingo kan godt være kort, når han vil, og lejligheden kræver det, som det ses af de *1677 og 81* til morgen- og aftensangene tildigtede *suk.* Ligesom han kan være lang, når forholdene udkræver det, og fylde en langstrakt form ud, så det lever i hver linje. Hans salmer er ikke lange, fordi det svulmer for ham, og han savner koncentration. Hans koncentrationsevne er der intet i vejen med, men mange af hans salmer er hele gudstjenester. I den forbindelse kan anholdes den påstand, som ofte mødes, at Kingo vel har sans for det særlige, — statskirkelige embede, ikke for det almindelige præstedømme: Hans morgen- og aftensange er *liturgier for hjemmegudstjeneste,* hvor husfaderen er præst. Imponerende kan han være både i korthed og længde, måske ikke mindst i korthed. Knap, lapidarisk som her i epistelsalmen til *kirkeårets nytårsdag.* Ingen skal sige, den er tør og prosaisk. — Jo, for resten, Rønning sagde det: »From betragtning ikke poesi!« *Den danske Salmebog 1953* har fulgt trop, for såvidt som sal-

men (KH 515) er blevet forkastet. Lad os høre den, det er optakten til Kingos kirkesalmeværk:

Våg op, min sjæl thi stunden er
af søvn og slum at stande,
og salighedsens tid er nær
at glæde vore lande!
Vor sorrigs nat er gangen plat
vi skal nu snart befinde
fra Davids stol retvisheds sol
vor Jesum at oprinde.

Kast derfor af din synde-ham
og mørkheds fule klæde,
at Jesus, Guds uskyldig lam,
i dig kan have glæde,
gak frem og stå med våben på
som lysens børn kan sømme
lad utugt gå af mørkheds vrå,
hold kiv og had i tømme.

Ifør mig, Gud, og klæd mig så,
at hver kan se og kende,
jeg har min Jesum ganske på
indtil mit levneds ende;
bort køds begær! min Jesus er
udi i mit kød i vente!
Gid jeg ham ind i sjæl og sind
med bøn og bod kan hente.

Epistelsalmen til 2. søndag i advent har vi dog heldigvis bevaret. Den ikke mindre fortræffelige: *Luk øjne op! o kristenhed* (DS 230) og juleberedelsessalmen til 4. søndag i advent *Op glædes alle, glædes nu* (DS 74). En dejlig julesalme er epistelsalmen til 1. juledag *Fryd dig i Guds behag* (DS 92) over Hebræerbrevets begyndelse.

Meget betydelig er hellig-trekongerssalmen over lektien Es. 60. *Vær trøstig Sion, Jesu brud* (DS 313).

Et eksempel på, hvordan Kingo kan overføre ord for ord og tanke for tanke skriftens formaning uden tørhed, sådan at det dog klinger, har vi i salmen til 4. søndag efter hellig-trekonger over epistelen Rom. 13, 8 f.

Den rette dydens moder
er trofast kærlighed,
som sig på Gud indpoder
og ingen falskhed ved,
hun er den gæld
vi kristne skyldig blive
hinanden her i live
af hjertets rene væld.

Hvo kærlighed vil fæste
oppå sin fromme Gud,
han elsker og sin næste,
og fylder lovens bud,
fra hor og mord
fra tyveri, bagtale
fra ond begærings kvale
han frelses ved Guds ord.

Han ser en himmel-kæde
og hellig sammenhæng,
Guds og sin næstes glæde
i kærlighedens streng!
Ej ondt han ved
sin næste at tilføje,
hans hjerte, mund og øje
er fuld af kærlighed.

O Jesus, fyld mit hjerte
med Himlens kærlighed,
lad falskhed mig ej sværte
og for dig gøre led!
Din hjælp og hånd
din pine, kors og vunder
skal trykke ondskab under
udi min sjæl og ånd.

Særlig interesse kan salmen over lektien på kyndelmissedagen, Mat. 3, have. *Se, se nu bliver Herren kendt.*

Det er samme motiv, vi finder i Ingemanns bekendte: *Den store mester kommer!* Jahve som renseren og smelteren:

Han som en guldsmeds prøve-ild
skal skum fra guldet smelte
og hver som er i synden gild*)
i sæbe-tvætten ælte!
Hans præster skal han rense så
de til Guds tjeneste skal gå
med sandheds rene bælte.

*) dygtig.

O Jesus, rens vor slemme klud,
naturens skidne plette,
lad ordets sæbe-vand og lud
vort synde-skarn udtvætte!
Vær Jesus, vær os dog så god,
at endelig dit dyre blod
vor blodskyld ud må slette.

Bemærk hvordan kirkelig alvor og dybde, hånd i hånd med sproglig vælde og originalitet gør Kingos salme til langt det største digt.

Midfaste søndag har en episteltekst, som regnes for mere end vanskelig. Gal. 4, 21 f. med den mærkelige rabbinsklærde sammenligning mellem Hagar og Sara, Ismael og Isak. Hvem skulle tænke, at her var stof til et digt? Kingo digter under melodien »Maria hun var en jomfru ren«, et ejendommeligt og underfundigt valg af versmål til understregning af modermotivet: *Lad andre hen i trældom gå* om de falske Guds-dyrkere og den sande kirke:

Imidlertid Guds kirke må
tålmodeligen lide,
at hine stolte fjender stå,
og hendes lemmer slide
med hug og slag, med sværd og dolk,
ved onde folk,
som med Guds ære stride

Den tid skal komme, når hun skal
med friheds-krone gange,
og udi Himlens glædesal
en evig fryd erlange,
når at vantroens Ismael
og lovens træl
skal blive dødens fange.

Af stor skønhed er påskedags epistelsalme over 1. Kor. 5. *O kæreste sjæl op at våge.* (DS 197).

Der kan vi med glæde notere, at DS har en langt bedre form end KH 246. Vers 2:

Bort synder og laster og lyder,
fremskinner, I hellige dyder!
Thi Jesus vil hellighed have,
som (han) lod vore synder begrave.

bedre unægtelig end KH, som vil have, at *vi* skal begrave synderne. Også vers 4:

Et påskelam for os er blevet
til slagterbænk ynkelig drevet,
vor Kristus, vor glæde, vor ære,
som ville vort offerlam være.

er langt bedre end det tilsvarende i KH.

Mere hasarderet er den *lille evangelieserie*. Hvert evangelium parafraseret i 1 eller 2 salmer på to vers, alle på melodien, *I Jesu navn skal al vor gerning ske*. Den mest klassiske form er evangeliet sammentrængt i v. 1 og en betragtning i v. 2. Teknisk er det forbløffende godt gjort, men snørlivet har nok været lidt stramt. Et par stykker haves i KH, men fra DS er disse salmer helt forsvundet.

Om den kananæiske kvinde og hendes tapre troens strid (2. søndag i fasten, Mat. 15) hedder det:

Kom hid og se
hvordan en skjoldmø går
udi sin ve
til Verdens frelsere,
for sin datters djævle-sår!
Agt og hvordan Davids søn
hendes bøn
tre gange afslag gør;
dog slipper ham ej før
han sin nåde love må,
så hun trøstet bort kan gå
med sin troes krone på.

O Jesus giv
mig troens faste skjold
min bistand bliv
om jeg i dette liv
kastes hen i Satans vold!
Slip mig da ej, søde Gud
hjælp mig ud,
jeg slipper aldrig dig,
forskyd og ikke mig,
jeg, o Jesus, holder fast
og på al din pines last
har min troes anker kast.

Eller om Mariæ bebudelse:

Hør nyt og godt
ved Herrens engle-bud
fra Himlens slot
og Herren Sebaoth
over Jesse Rod og skud!
Hør hvor Guds søn han skal få kød oppå
og skal undfanges snart,
dog mod naturens art,
thi med Herrens kraft og ånd
skal det sær' forenings bånd
gøres med Guds egen hånd.

O Jesus kom,
bered mit hjerte så
og vær så from
tag i mit hjerte rum,
hvor du og undfanges må!
Rør og reger kød og blod
at den rod,
som jeg af Adam fik,
får nu en anden skik!
Thi nu har du plantet dig
i mit kød og sikkerlig
gør mig vis på Himmerig.

De *største salmer* finder vi naturligvis i den *store evangelierække*. Mange virkelig store, enkelte, som i deres vilje til storhed kan virke lidt *anstrengte*.

Det kan vist med rette siges om juledagssalmen, *Op hjerte, op med fyrig tro*. Vi med vores, måske lidt forkælede smag for julesang, kan finde den lidt tør. Den slår dog toner an, som klinger videre i senere juledigtning, højlig yndet:

vers 4: O Himmel-søn, hvi skal jeg dig
dog finde nu så usselig
og *kludesvøbt* at være?
Du kunne dog, o *store helt*,
svøbt dig i *Himlens Stjerne-telt*
og al Guds trones ære!
Tronen, kronen
du forsagde og nedlagde
for du ville
fødes nøgen, spæd og lille.

Finere lykkes det nok *omkring* julen — hvor vi har mere *brydning* mellem glæden og længsel eller sorg. Den helt ublandede festglæde ligger ham måske fjernene — i adventssalmen, *Op Zion at oplukke* og salmer til 2. og 3. juledag, *Alle ting er underfulde* og *Min sol, min lyst, min glæde*. Alle tre i DS.

Adventssalmen (DS 72) må stadig nøjes med to vers og er derfor i DS kun et brudstykke; der kunne have været grund til at tage flere med, for eksempel v. 5 og 6, om hvordan de stormægtige og de elendige bør modtage den æselridende konge:

Ser ned af eders troner
i store scepter-mænd,
den Gud, som eder kroner
og binder sværd om lænd,
han kommer slet og arm!
o beder hannem bære
al eders råd og ære
udi sin Guddoms barm.

I fattige, som lide,
hvis liv er daglig død
fuld vel kan Jesus vide
al eders trang og nød!
Går gører frem og frem
af hjerte-sorrig salmer
af kors og kummer palmer
går viser Jesus dem*).

Andenjuledagssalmen, *Alle ting er underfulde* (DS 101) var ikke i KH. Det er en af den nye salmebogs *store gaver* til os. Hvor objektivt den er holdt, mærker vi i Kingos dybe personlige optagelse af sagen, spotten, bagtalelsen, forfølgelsen. Kingos vers slår gnister, hver gang spot og bagtalelse nævnes.

3. juledagssangen, *Min sol, min lyst, min glæde* (DS 102) er jo kendt og skattet. Den *er* nemlig en evangeliesalme, skønt den har overskriften: Over Høyesangens I. Cap. 3. Vers — dette skriftsted må nemlig ses som en variant af evangeliets ord, Johs. 21:

---

*) Kingo er ikke som vore andre store salmedigtere oversætter. Han sætter en ære i at hævde den danske og just sin egen salmedigtnings originalitet. Naturligvis er han ikke uden påvirkning fra udenlandsk, særlig tysk digtning. Man sammenligne de to anførte vers med følgende to fra en salme over samme emne af *Michael Schirmer* (1606—1673), *Nun jauchzet all, ihr Frommen* (v. 4—5):

Ihr grosse Potentaten
nehmt diesen König an,
wenn ihr euch wollet rathen,
und gehn die rechte Bahn,
die zu dem Himmel führt;
sonst, wo ihr ihm verachtet,
und nur nach Hoheit trachtet,
euch Gottes Zorn dann rührt.

Ihr Armen und Elenden
zu dieser bösen Zeit,
die ihr in allen Enden
müsst haben Angst und Leid,
seid dennoch wohlgemuth;
lasst eure Lieder klingen,
und thut dem König singen,
der ist eur höchstes Gut.

... *Du skal binde op om dig og lade dig føre derhen, du ikke vil — med disse ord sigtede han til den død, hvormed han skulle herliggøre Gud. Og da han havde sagt det, siger han til ham: følg mig.* Højsangen 1,3 skal være *1,4: Drag mig efter dig, kom lad os løbe;* — vi kender det fra Brorsons: *Drag Jesus mig,* — det anføres direkte i orig. v. 6:

Så drag mig efter dig!
du skal ej bruge svøbe
jeg villig nok vil løbe,
når du kun hjælper mig.

Tidstypisk med Højsangs-motiv, dog ingenlunde typisk gennemførelse af motivet; den erotiske tone, som vi navnlig kender fra Brorson, er fuldt brudt igennem hos Kingos samtidige, Rist, Gerhard og navnlig Scheffler — Kingo er den ganske fremmed.

Til Hellig tre konger har vi den fortræffelige *Det runde Himlens stjernetelt* (DS 114). Desværre har Grundtvig pillet ved den. Grundtvig elskede Kingo højt, men troede at elske ham højere, end han egentlig gjorde. Hans rettelser er ofte alt andet end forbedringer. Her er det ikke allerværst, men dog trist at se, hvordan den gamle digters fornemme kunst tilsidesættes for mere nymodens godtkøbssager. V. 4 i DS 114 har ikke meget med Kingo at gøre. Det er — uheldigt — sammensat af to halve vers af Kingos salme:

vers 5 a: De vise finder stjernen stå
ret over Jacobs stjerne
og over huset, hvor der lå
vor Jesus, fromheds kærne.

vers 4 b: De vise går, hvor stjernen vil,
i mørket går de andre
og i sin vanarts blinde spil
ved middags-solen vandre.

1. søndag efter Hellig tre konger med evangeliet om Jesus som 12 år gammel i templet er ualmindelig velforsynet med evan-

geliesalmer. Den kendte, *Hvor stor er dog den glæde* (DS 120), som vi har i ualmindelig velbevaret skikkelse.

Desuden en meget ejendommelig visepræget dialog: Marias klage og Jesu svar.

Dertil kommer 2 katekismussange, en om børnetugt: *O, I forældre ser dog på* og om børnelydighed: *I smukke børn og fromme* — alt af Th. Kingo.

At han ikke over sin nye afdæmpede kirkesalmestil har glemt den storladne barok, der fejrede så mægtige triumfer i Sjungekor II, viser han, hvor lejlighed gives: Kendt er salmen til 4. s. e. Hellig tre konger, *Hvad er det for en snække* (DS 129), meget betegnende for Kingos voldsomme stil er et par oversprungne vers, v. 3-4:

Tit Leviatan tuder
af had og Helved-harm,
ja store floder spruder*)
ind i Guds kirkes barm!
Han rører vinde op
ved mægtige på Jorden
så lyn-ild, storm og torden
bestrider kirkens trop.

Her rejses og oprøres
al Satans herre-magt,
ild, bål og sværd her føres
at føje Satans agt,
og i de kristnes blod
tyranners våben søles
og al ulykke brøles
Guds folk og børn imod.

Fortræffelig i gammeltestamentelig vælde er salmen til Taksigelsens dag (for stormen på København) 11. februar, mærkelig splittet op i to i DS nr. 752 og 746. Det er et mægtigt barokt slagmaleri:

vers 3: Du kongen med dit sværd ombandt
og spændte selv hans bue,
hvor ved han megen sejer vandt,
når fjenden mest mon true!
Du hindrede hans fjenders fjed
bevåged selv hans trone
og prydede hans hoved med
en såre dejlig krone.

* sml. Brorson, Fryd dig du Jesu brud/men Satan spyt og sprud. Brorson er længe om at frigøre sig for denne ham egentlig fremmede kraftbarok.

vers 5: Den nat, den blodig vinter-nat
da fjenden sig oprørte
os med al magt at gribe fat,
da man ej andet hørte
end torden, skud og lyne-ild
granater, sværd og klinge
da døden var så vred og vild,
da skjulte os din vinge.

Fin og skøn med et drag af mystisk inderlighed — ellers ret sjældent hos Kingo — står heroverfor Mariæ bebudelsessalmen, *Nu kom her bud fra englekor* (DS 63) i en grundtvigbearbejdelse (ligesom i KH), men her fin og hensynsfuld og heller ikke unødig. Dog det rene væsen er nu det bedste:

vers 7: Det jomfru-liv velsignet er
med livsens rene drue,
Guds søn hun under hjertet bær
som hendes bryst skal sue!
Der ligger Gud, et lidet nor
og sagte gror!
det under er at skue!

Vi iler frem over Palmesøndags af alle kendte *Se, hvor nu Jesus træder* (DS 150), Langfredags lige så kendte *Gak under Jesu kors at stå* (DS 166) — hvor en grundtvigianisering har gjort svar fortræd i v. 12, og en ændring i v. 13 fra mere ukendt kilde (sønderjydsk) har gjort verset neuruppinagtigt — frem til påskens store evangeliesalmer. *Op sjæl, bryd søvnen af* (DS 196) nu — uheldigt — med begyndelsen *Livsalig påskedag)* og frem for alle *Som den gyldne sol frembryder*. En af de få man ikke behøver at gøre opmærksom på, den har været anerkendt gennem tiderne.

Endnu skal nævnes salmen til s. e. påske, *Så er da dørene tillukt*, allerede i salmebogen 1699 forkortet og begyndende med tredie-verset: *O Jesus præst i evighed* (DS 293). Vi havde den også i KH, men i en stærkt forringet form, formen i DS

er langt bedre, et af de store fremskridt, denne salmebog kan opvise i forhold i KH — hvad Kingo angår.

Med denne storladne salme om præsteembedets hellige tjeneste sluttes *Vinterparten.*

Men vi har, idet vi har fulgt rækken af de store evangeliesalmer op, sprunget en *yderligere serie* over. Den findes mellem fastesøndagene, til *ugeprædikenen om lidelseshistorien, Kingo-passionen,* den store digtrække, eller — da alle har samme versmål, kan vi næsten tale om eet digt (på over 200 vers!) — Kingos *mægtige epos om Jesu lidelse.* Lad der være barokke overdrivelser, døde punkter er der så at sige ingen af. Men en mærkelig intensivitet har Kingo oplevet, eller skal vi måske sige, tvunget sig selv til at opleve frelserens pine:

Om Jesu hudstrygelse hedder det:

Derfor vil jeg hudflette
alle lyster i mit blod
og min sjæl i gråd udsætte
hos din nådes purpurflod!
Jeg om nåde råbe vil,
hjælp, o Jesus, hjælp dog til,
jeg i troen hen kan krybe
did hvor dine sår de drybe.

Der er måske ikke meget, der som dette vers kan vise os forskellen mellem Kingo og Grundtvig, og dermed føre os til roden af den svigtende vurdering af Kingo i vore dage, som i de fleste tilfælde er at føre tilbage til Grundtvig. Denne voldsomme fordybelse i lidelse, pine, sår og blod er Grundtvig fremmed. Hvor hovedordet for Kingo er *bod,* er hovedordet for Grundtvig *glæde.* Det skal grønnes og blomstre omkring ham, hvor dybt alvorligt også Grundtvig kan tage det med Jesu død for os, han kunne dog aldrig tænke sig: *i troen at krybe hen hvor det drypper fra Jesu sår.*

Kingos stolte skib strandede. Hans store sangværk blev først af kongen antaget og priviligeret, for dernæst efter fire ugers

forløb at blive kasseret. En så brat reform af kirkesangen ønskede man ikke. Man fandt, der var for meget Kingo, for mange salmer af ham, og for meget af ham i de gamle, som kun ganske lempeligt måtte rettes. Man fandt, Kingo havde været for hårdhændet.

En kommission får endelig salmebogsarbejdet i hænde, elleve fornuftige og besindige mænd, uden åndens ørneflugt! Kingo får 56 af sine 136 vinterpartssalmer optaget i den salmebog, som endelig i *1699* kom, desuden 30, som han havde digtet til sommerparten.

Det er tydeligt at se, at han i sit arbejde med *sommerpartens* salmer har fulgt ganske det *samme skema* som i Vinterparten med *epistelrække* — som kommissionen nu *ikke* ønsker sunget *i stedet for Halleluja*, mellem skriftlæsningerne, men *til indgang ved aftensang*, hvor der prædikes over epistelen. Tanken er i virkeligheden liturgisk sund. Regner vi med, at forholdsvis lige så mange er antagede og forkastede som af *Vinterparten*, er der tale om, at 60—70 salmer er forkastede og dermed gået tabt.

Den stormægtige salmediktator, der stod både som den, der fremsatte ønsker og opfyldte dem, er blevet *supplikant*, han må kønt stå for døren med hatten i hånden. Han kæmper for sine salmer, ikke mindst fastesalmerne, og når, kan vi sige, et tåleligt resultat. Og da samlingen endelig er færdig, får han lov til at befordre den i trykken, får også privilegier ved salget, som redder ham ud af den økonomiske klemme, forkastelsen af Vinterparten havde truet med at bringe ham i, og får sit navn på titelbladet. Man kalder denne salmebog nu mest for *Kingos salmebog*, skønt den på så mange måder var at betegne som et nederlag for ham.

Blandt de *ca. 30 nytilkomne* findes fortræffelige digte. *Evangeliesalmen til 3. søndag efter påske* hører til Kingos allerbedste ting. Vi havde den i *KH (547)*, men den er *ubegribeligvis gået ud af DS*. Et af salmebogsskiftets mest smertelige tab. Den minder meget om den store bodssalme fra Sjungekor II *Sorrig og Elendighed*, som både KH og DS forgæves

søger at forkorte, hver på sin vis. Den skildrer den nær fortvivlede synders ve.

vers 3: Skal for min modgangs vinter-vej
maj-måned aldrig dages
skal og ved himlens stråler ej
min tåresky bortjages?
Skal ingen honningdråbe mig
udi mit bæger falde
for den galde
som skænkes idelig
for mig og Guds udvalde.

Dog sjælen trøstes med Jesu ord om, at trængselen skal kun vare en liden stund, og siger så:

vers 5: Lad da kun verden glæde sig
og sine børn opamme.
I deres korte himmerig
lad dem af ære bramme,
af højhed, magt og hvad som mer
lyksalighed kan skænke,
jeg vil tænke
når Jesus til mig ser
kan resten mig ej krænke.

vers 7: Kom kors og kummer, kom da hvad
den onde verden giver,
vi glædelig kan skilles ad,
thi Jesus han indliver
udi min sjæl så kraftig trøst
at med hver øjnedråbe
kan jeg råbe,
Gud høre vil min røst
det kan jeg tro og håbe.

Til Kristi Himmelfart har vi den udmærkede *Min sjæl og ånd opmuntre dig* (KH 256), desværre også nu gledet ud.

Den er til melodien *Om himmeriges rige så ville tale*, et af disse talende melodivalg, vi ofte træffer. Smuk er henvendelsen til englene, de hvidklædte vidner, disciplene så ved himmelfarten.

vers 3: I hvide-klædte vidner som
stod hos, der til sin herredom
min Jesus vild' opfare,
I minder mig, jeg op skal stå
og frem i hvide klæder gå,
når han mig vil forklare
blandt Himlens engleskare.

Til *pinse* har vi dejlige salmer, pinseberedelsessalmen til 6. s. e. p. *Nu nærmer sig vor pinse-fest* (DS 238); til selve pinsedagen: *Klar op mit hjerte, sjel og sind.* Desværre har den ikke fundet nåde for Grundtvigs øjne, derfor er den kun bragt i ødelagt skikkelse (DS 244), bedre var den i KH (290).

vers 7: O himmel-lys lad dog dit skin
mig følge i hvert fode-trin,
når mørkheds fyrste og hans art
forfølger mig i verdens hart,
de mig, til deres hjerte-ve,
af dig må ombestrålet se.

vers 11: Når det er da mod dødsens nat,
o hjælp min sjæl hun får dig fat,
imedens hun fra verdens land
til Himmelen opfare kan
hvor i Guds hånd hun hvile får
indtil det evig samlings år.

vers 12: Da skal højtiden ret angå
når sjæl og krop skal samling få,
og de skal udi glæde se
din guddom i personer tre,
og evighed skal klinge da
med et så sødt halleluja!

Stor er også andenpinsedags-salmen *O søde Gud, din kærlighed* (DS 452) — på en måde motivet fra Luthers *Nu fryde sig hver kristenmand,* udsat for barokens stærkt-klingende orkester. En udvidet variant af denne er den almindelige passionssalme *O store Gud, din kærlighed* (DS 176). (Hvordan Grundtvig leger himmelspræt med den første af disse, kan vi se i DS 453, åbenbart ud fra den betragtning, at den »tørre« Kingo trænger til kraftigt at oppoetiseres).

En anden almindelig passionssalme, nu næsten ukendt, afslutter værket, *O Jesus verdens frelsermand,* den har de stærke toner om døden, vi så ofte har truffet hos Kingo.

Lad os slutte med dem. Så Kingo kan få ordet til sidst, som det har været min bestræbelse altid at lade Kingo selv sige de afgørende ting.

Lærer man ham at kende, lytter man til ham, må en rettere vurdering af Kingo blive følgen.

Når svaghed mig og lægger på
min sotte-seng, og smerte
mig griber an fra top til tå
til marv og ben og hjerte,
da trøster mig din pines kraft,
som jeg i sjælen finder
og udrinder
fra dit blods dyre saft,
som mine sår forbinder.

Og endelig i dødens stund,
når øjnene vil briste
skal ingen i den sidste blund
af troens hånd dig vriste,
udi din død jeg dristelig
og i din tro vil vove
at hensove
du ta'r min sjæl til dig
som skal dig evig love.

OMKRING NADVERRITUALET

af Gunnar Pedersen

I 1912 fik vi i vor kirke et nyt nadverritual, »Opløft eders hjerter til Herren!« Tiden omkring århundredskiftet stod på mange måder i ritualfornyelsens tegn — efter ca. 200 års stilstand på det område. Således foretoges i 1895 en lempelig revision af de gamle dåbs- og nadverritualer, i 1897 en tilsvarende af brudevielsesritualet. Ingen af disse revisioner har imidlertid været følt særligt tilfredsstillende, for allerede 1910 udsendtes »Forslag til Ritualer for Daab, Nadver, Brudevielse og Begravelse«, udarbejdet af folkekirkens biskopper. Disse forslag autoriseredes, med mindre ændringer, 19. juni 1912 — dog ikke begravelsesritualet. Deres autorisation betød ikke, at de ældre ritualer med eet slag afskaffedes, men de nye kom til at stå ved siden af de ældre til valgfrit brug (efter særlige regler). Man har dermed fulgt den frisindede fremgangsmåde at lade den »frie konkurrence« bestemme udviklingen, et på mange måder lykkeligt princip. Udviklingen har da i det store og hele ladet 1912-ritualerne gå af med sejren, og skønt de ældre har nogle svorne tilhængere, bruges de vist kun i et fåtal af menigheder.

Ændringerne i dåbs- og brudevielsesritualerne af 1912 er ikke så store som i nadverritualet. For at give et indtryk af ændringernes art og omfang aftrykkes nedenfor i kolonner nadverritualerne af 1895 og 1912, for den sidstes vedkommende med den alternative indledende formaning (»Kære Kristi venner! Vor Herre Jesus Kristus har selv sagt — —«), som ikke fandtes i forslaget af 1910, men tilføjedes inden autorisationen i 1912. Denne tilføjede tiltale var tydeligt ment som en hjælp til dem, for hvem den indledende helligsang m. m. måtte virke fremmedartet. Den blev derfor også formet i stil med det ældre rituals tiltale.

Kære Kristi Venner! For at I rettelig og værdig kunne modtage den hellige Nadver, må I fremfor alt lægge eder på Sinde at tro vor Herres Jesu Kristi Ord, som her lyde, og at gøre, hvad han befaler. Thi disse Ord, som Kristus sagde: »Det er mit Legeme, som gives for eder«, og »Det er mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse«, dem skulle I tro, så at være i Sandhed, at Jesus Kristus er selv til Stede med sit Legeme og Blod i sin hellige Nadver, alt som hans Ord lyde. Og af disse Ord til »Syndernes Forladelse« skulle I ligeledes tro, at han skænker eder sit Legeme og Blod til Stadfæstelse på alle eders Synders Forladelse. Dernæst skulle I gøre, hvad Vor Herre Jesus Kristus befaler, når han siger: »Tager dette hen og æder det!« — »Drikker alle deraf!« — »Dette gører I til min Ihukommelse!« Thi han har givet os sit Legeme og Blod at æde og drikke til Syndernes Forladelse og evigt Liv, og til Ihukommelse af hans hellige Lidelse og Død. Derfor, når I tro disse Kristi Ord og gøre efter denne hans Befaling, da ere I skikkede til værdig at nyde hans hellige Nadver. Dertil give Gud Fader eder sin Nåde ved samme Jesus Kristus, vor Herre! Og derom vil vi alle bede, idet vi sige af Hjertet:

Fadervor.

Indstiftelsesord.

Uddeling (under ordene:)
Dette er Jesu sande Legeme.
Dette er Jesu sande Blod.
Den korsfæstede og genopstandne Kristus Jesus, som nu har bespist og skænket eder med sit hellige Legeme og Blod, hvormed han gjorde Fyldest for alle eders Synder, han styrke og opholde eder derved i en sand Tro til det evige Liv!
Fred være med eder!

Kollekt.

(Præfation el. *eucharistibøn)*
Opløft eders hjerter til Herren! Lad os prise hans navn!
Lov, tak og pris ofrer vi dig, Gud Fader almægtige, ved Jesus Kristus, vor Herre. Du skabte himlen og hele dens hær, jorden og alt, som er derpå. Liv og ånde giver du os, mætter os daglig af din fylde. — I samfund med hele din menighed på jorden og i himlen, i kor med alle engle synger vi din herligheds lovsang:
(Sanctus)
Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud den almægtige! Himlen og jorden er fuld af din herlighed! Hosianna i det højeste!
(Benedictus)
Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn! Hosianna i det højeste!
(Eucharistibøn forts. — anamnese)
Ja, fremfor alt takker vi dig, hellige Gud og Fader, fordi du friede os ud af mørkets magt og førte os over i din elskede Søns rige. Han er det levende brød, der kom ned fra himlen for at give verden liv. Vi ihukommer med taksigelse hans bitre lidelse og død, hans sejrrige opstandelse og himmelfart og forventer hans komme i herlighed!

Indstiftelsesord

»O du Guds lam!« *(Agnus Dei)*
Herre Jesus Kristus, den levende Guds Søn! Giv os i en sand tro at modtage dit legeme og blod og derved få del i dit fuldbragte offer til syndernes forladelse og evigt liv!

Fadervor.

Uddeling (under ordene:)
Dette er Jesu Kristi legeme.
Dette er Jesu Kristi blod.
Den korsfæstede og opstandne Frelser, vor Herre Jesus Kristus, som nu har givet eder sit hellige legeme og blod, hvormed han har gjort fyldest for alle eders synder, han styrke og opholde eder derved i en sand tro til det evige liv!
Fred være med eder!

Kollekt.

Kære Kristi Venner!

Vor Herre Jesus Kristus har selv sagt: »Jeg er Livets Brød. Den, som kommer til mig, skal ikke hungre; og den, som tror på mig, skal aldrig tørste«. I sin hellige Nadver skænker den korsfæstede og opstandne Frelser os sig selv, så at hver den, som hungrer og tørster efter Retfærdighed, der kan finde Mad og Drikke til evigt Liv. Så følg i lydig Tro hans Indbydelse, når han siger: »Tag dette og æd det; drik alle deraf; gør dette til min Ihukommelse!« Da vil han forene eder med sig selv, så at I under Vandringen her på Jorden stadig må komme ham i Hu og engang samles med ham i hans Rige. Derom vil vi nu alle af Hjertet bede:

Opløft eders Hjerter til Herren!
Lad os prise hans Navn!

Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud, den Almægtige, han, som var, og som er, og som kommer.
Hosianna i det høje!
Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn!
Hosianna i det høje!

»O du Guds Lam — —«

Opstandne Herre og Frelser, du, som selv er til Stede iblandt os med al din Kærligheds Rigdom! Giv os at modtage dit Legeme og Blod til din Ihukommelse og til Stadfæstelse i Troen på Syndernes Forladelse. Rens os fra Synd, og styrk os i det indvortes Menneske, at du må bo ved Troen i vore Hjerter; gør os faste i det evige Livs Håb; giv os at vokse i Kærligheden, for at vi med alle dine troende må blive eet i dig, ligesom du er eet med Faderen! Amen.

Fadervor.

Indstiftelsesord.

Uddeling (under ordene:)
Dette er Jesu Kristi Legeme
Dette er Jesu Kristi Blod.
Den korsfæstede og opstandne Frelser, vor Herre Jesus Kristus, som nu har givet eder sit hellige Legeme og Blod, hvormed han har gjort Fyldest for alle eders Synder, han styrke og opholde eder derved i en sand Tro til det evige Liv!
Fred være med eder!

Kollekt.

Hvis vi sammenligner 1895 med 1912 (Opløft eders hjerter) er der tydeligt nok et brud i udviklingen. Det er den gamle indledende formaning det er gået ud over, den der gik helt tilbage til den evangeliske kirkes første dage, og som på en meget fin måde vidner om, hvad evangelisk nadverforståelse går ud på. I Stedet for denne formaning sættes i 1912 nogle ord, som giver udtryk for lovsang og tilbedelse, og en ny nadverbøn: »Opstandne Herre og Frelser — —« Dette er ikke et lille brud med det hidtidige. Resten af nadverritualet er i hovedsagen uændret.

Nu betyder denne ændring i nadverritualet imidlertid ikke en fuldstændig nydannelse på det liturgiske område. Den var en tilbagevenden til noget gammelt, brugt i oldkirke og middelalder og på reformationstiden, men siden da tabt. Ændringen var et forsøg på at genoplive det bedste i vor liturgiske arv omkring nadveren, eucharistien (d. v. s. taksigelse). Derfor formedes på dette sted den festlige indledning »Opløft eders hjerter til Herren« Sursum corda, Sanctus og Benedictus, og Agnus Dei, hos os som Grundtvigs gendigtning i salmen »O du Guds lam«. Det var en tilbagegriben til noget gemt og glemt. I en vis henseende var 1912-ritualet et skrivebordsarbejde, for vel var der skrevet og talt om den rituelle udvikling, også om dette vigtige punkt med lovsangen ved nadveren, men dog ikke nær så meget som senere hen, og der havde ingen forslag været fremme (bortset fra det i 1910, som blev til ritualet i 1912), ej heller forsøg af betydning. Man gravede ganske simpelt gammelt guld op, og det blev på en lykkelig måde til en fornyelse, ikke museum, men brugbart materiale. Og dette nadverritual slog igennem, langsomt men sikkert, i årene efter 1912, så det ikke blot bruges i større kirker, men også i mindre, med mindre musikalsk apparat. — Sikkert må Th. Laubs navn nævnes i denne forbindelse, fordi hans fine greb om ordene med bearbejdelsen af den gregorianske melodi om helligsangen og salmemelodien fra 1888 til »O du Guds lam«, smukt samlet til en helhed, i høj grad har været med til at bære denne liturgi frem, netop som det den er ment som: »offersang«. Ud fra tidens forudsætning er det et fint og vellykket arbejde.

Meningen med denne liturgi fra 1912 har de daværende biskopper da også givet udtryk for i deres forord til forslaget af 1910, hvor det bl. a. hedder: »Kravet om sakramenthandlingernes festlige karakter samler sig i særlig grad om den hellige nadver. Når nadveren er højdepunktet af Herrens nærværelse i sin menighed, må tilbedelsen her komme til sit rigeste udtryk. Derfor har den gamle kirke efterladt os en rig arv, hvis vigtigste led er opfordringen Sursum corda, lovsangen Sanctus, Benedictus og Agnus Dei. Intet af dette er bevaret hos os.« Således motiverer fædrene til 1912-ritualet deres forslag, og sådan har det også været følt af dem, der gik over til at bruge det.

Men forandringen var altså ikke ubetydelig. Hidtil havde man kun haft den gamle tiltaleform, der iøvrigt så mesterligt giver udtryk for, hvad evangelisk nadverforståelse går ud på, og tilmed ikke er uden en vis liturgisk stil, selv om man nu i nogen måde ser anderledes herpå. I sin betoning af tro og lydighed er den dybt i pagt med skriftens tale om Kristus og hans gerning. Næppe nogen anden nadverindledning har som denne kunnet være en hjælp for de ængstede samvittigheder (det som man ikke har i vore dage, — eller også har man andre forklaringer på det!). Og det hvad enten angsten skyldes mangel på gode og fromme gerninger, eller frygten for om man har angret nok til at komme til alters. For her siger ritualet ganske enkelt, at her skal vi blot lade Vor Herres ord være større og stærkere end alle andre ord og tanker, hvad enten de kommer fra den onde eller fra os selv. Når Herren har sagt sådan, så er der ganske simpelt ikke andet, der har gyldighed. Dette bør vel huskes i en tid, hvor denne tiltale ikke høres ret mange steder mere, og er ved at gå i glemmebogen. Og navnlig da den tiltale-form, der blev sat i 1912, og som bruges ikke så lidt mere end 1895, er dårligere. Hvad den gamle tiltale sagde så klart, er her gjort udvisket og upræcist, og har fået en hældning over i retning af det »opbyggelige«. Man kunde unde den gamle tiltaleform at blive reddet, hvis det var muligt. Hvis man uden skrubler kunde fylde på og udvide ritualer, kunde den få en god plads ved afslutningen af det til nadveren knyttede skriftemål. Eller den kunde danne indledningen til en forkortet form

for nadverritual, en form der nok kan tænkes at være brug for, fordi tid og anledning ikke altid er til brug af den større, fyldigere og festligere form.

Men 1912-ritualet slog altså igennem, og her ikke mindst det oprindelige forslag, »Opløft eders hjerter — —«. Alene i formen ligger der et vældigt skifte, fra tale til mennesker til at tale til Gud. Trods de fortrin, der uimodsigeligt er ved tiltalen fra 1895, kan det ikke andet end føles som en befrielse, at vi nu ikke først og fremmest skal beskæftige os med os selv og vor værdighed, men nu over Herrens bord må istemme menighedens fulde kor. Sådan set vil de to ritualudtryk jo nok i grunden det samme; alligevel må det nye føles mere tilfredsstillende.

Helligsangen hentede man fra Johs. Åbenbar. 4,8, og ikke i den traditionelle form fra Es. 6,3 (se D. K.s forslag). Man var åbenbart bange for det dunkle i den gammeltestamentlige form, en frygt som tydeligt nok ikke var ganske ubegrundet, når man læser professor N. A. Larsens kritik af helligsangen i bogen »Folkekirkens Gudstjeneste« (side 79 f.), hvor forfatteren undres over, hvilken forbindelse der er mellem de fire levende væsener og så den kristne nadver! Der er sikkert i denne forbindelse tale om noget dunkelt, men mon ikke her er et sted, hvor der netop skal være plads for noget dunkelt, at det er en af vore mange former for rationalisme,der kræver at alt skal være klart for alle og enhver. Der er og skal vel være noget dunkelt, når der gives udtryk for tilbedelsen af den Gud, som intet menneskeligt øje har set eller øre har hørt. Vi står overfor noget uudsigeligt, der prøver at skaffe sig udtryk i dunkle vendinger og til dels fremmede ord, f. eks. Hosianna, Halleluja el. andet.

Dog var det sikkert taktisk klogt i begyndelsen at tage helligsangen fra åbenbaringsbogen. Men i begge tilfælde er det lovsangen til den evige Gud, som omslutter alt og holder alt i sin hånd. Det er den Gud, som menigheden kender i den »velsignede«, i »ham som kommer«, som er på vej til sin menighed med sit rige — og den på vej mod ham, så at nadveren også på den måde får den mening, som den havde i Nye Testamente,

at den er en gudstjeneste, som holdes under forjættelse og opfyldelse af det nære Gudsrige. Som Herren selv gav udtryk for det i den nat, da han blev forrådt: »Jeg har hjerteligt længtes efter at spise dette påskemåltid med jer, før jeg skal lide. Thi jeg siger jer, at jeg skal aldrig mere spise det, før det fuldkommes i Guds rige.« At Agnus Dei bragtes i nyere salmestil som salmen »O du Guds lam« var sikkert også taktisk klogt; prosastilen var sikkert følt som noget meget fremmed i 1912, men bortset herfra er salmen formet, så den på en meget organisk måde føjer sig sammen med den øvrige liturgi.

Hele denne festlige indledning fortsætter da i nadverbønnen »Opstandne Herre og Frelser — —« Medens det foregående rituelle stof er genoptagelse af gamle liturgiske led, står vi ved denne bøn overfor en nydannelse (ved biskop Peder Madsen?). Den er iøvrigt formet med en usædvanlig heldig hånd, ikke mindst set i sammenligning med, hvad der er præsteret af bønner og kollektrevisioner i nyere tid.

Alle disse liturgiske led, fra »Opløft eders hjerter« til og med bønnen »Opstandne Herre og Frelser« danner i 1912-ritualet indledningen til nadverhandlingen, herefter fortsættes der som i tidligere danske ritualer med fadervor, indstiftelsesordene og uddelingen. Man har altså i 1912 på een gang villet knytte til den hidtidige danske tradition, og samtidig villet føje noget til, og man var klar over, at man måtte gå forsigtigt til værks. Det fra den gamle rige arv blev kun lidt udpluk (dog ingenlunde tilfældigt, man fik det bedste med), og dette samlede man i en indledning foran det bekendte og tilvante — som et præludium, hvorfor det også måtte få slagside i retning af det æstetiske. Var dette end taktisk klogt, måtte det alligevel i længden føles utilfredsstillende. Dels undlod man altså at tage andet værdifuldt med, men især placerede man det på et sted, hvor det kunne opfattes som noget perifert, indledende, sagen mindre vedkommende. Hvor disse led i den oldkirkelige liturgi fungerede i nær tilknytning til selve nadverhandlingen, selve måltidet, til det der skete med nadverelementerne, idet de droges ind i den sakrale sammenhæng, og skete med nadvergæsterne, communikanterne, i deres møde med den hellige, dèr blev

disse led ved det første danske genoplivelsesforsøg i 1912 sat, uden at denne levende forbindelse blev særlig tydelig. Alligevel har 1912-liturgien kunnet slå igennem, fordi den ganske enkelt har mødt et behov. Og så har den, når den blev sammenlignet med oldkirkelige nadverliturgier, eller måske blot med andre kirkers, kunnet vække trangen til en videreførelse.

Professor K. E. Skydsgaard giver i sin artikel om gudstjenesten i »Håndbog i Kristendomskundskab« Bind VI, side 51, udtryk for dette i disse ord: Der er grund til at være kirkens biskopper taknemmelige, fordi de her for første gang bryder en tradition, der havde lagt sig hindrende i vejen for genoplivelsen af evangelisk-luthersk gudstjenesteliv. Deres arbejde har været udsat for en delvis berettiget hård kritik, men det må derfor ikke underkendes, at hermed var det første skridt gjort, som vil gøre de følgende skridt lettere og naturligere. Deres forslag var ikke målet, men en begyndelse, der kunde arbejdes videre på.«

Om D. K.s forslag er det rette ord i denne sag føler jeg mig ikke kompetent til at udtale mig om på dette sted. Men formodentlig kommer det i betragtning, hvis der i en ikke for fjern fremtid skal bestemmes noget om en videreførelse. Men jeg vil gerne ud fra det ovenfor anførte forsvare to tendenser, som er fremme i D. K.s forslag, sådan som de også ses af oversigten side 41. Om disse to tendenser så har fået en heldig udformning skal jeg heller ikke her udtale mig om.

I D. K.s forslag er ikke blot medtaget helligsangen, men også den hertil knyttede præfation eller eucharistibøn. Denne bøn har en ret nøje forbindelse med helligsangen, og de to kan ikke ret godt undvære hinanden. Sangen priser den hellige Gud, men præfationen siger noget nærmere om, hvorfor vi gør det. Ved at sætte helligsangen midt i præfationen, bliver den faktisk det den skal være, et led i takkebønnen. Biskopperne skrev også i forslaget af 1910, at sakramentforvaltningen måtte have et festligt præg, måtte være båret af tilbedelse, tak og bøn. Men bortset fra denne forbindelse mellem præfation og helligsang er der også noget meget væsentligt ved selve præfationsbønnen, eller skal vi kalde den eucharistibønnen (taksigelsen), fordi

den netop bør formes ud fra eucharistibønnerne. Det er netop så værdifuldt, at vi her ved nadveren, måltidet i menigheden, hører om skabelsen og videre om Kristi værk fra hans fødsel til hans død, ja hans himmelske kongegerning. Og det er alt dette, menigheden takker Gud for i helligsangen. Derfor burde det heller ikke føles fremmed, om man gik et skridt videre end D. K.s forslag og formede kirkeårsprægede, vekslende præfationer; derved fik man netop understreget nadverens forbindelse med denne eller hin frelsesgerning.

Den anden tendens i D. K.s forslag viser sig ved, at indstiftelsesordene er sat i nær forbindelse med denne eucharistibøn og ikke på det for luthersk nadver traditionelle sted, lige før uddelingen. Denne lutherske tradition har sin egen historie. Ved reformationen var det nødvendigt at tage indstiftelsesordene ud af den sammenhæng hvori de stod i den romerske messe, en sammenhæng som gjorde dem falske. Sammenhængen var messens canon med dens helgenpåkaldelse bl. a. og især opfattelsen af denne canon som et offer bragt Gud af den indviede præst og hans menighed — messeofferet! For at evangeliget kunde blive hørt måtte dette menneskeværk, messens canon, slås i stykker, og alene det blive tilbage, som det kom an på, indstiftelsesordene. Og disse ord, som før havde lydt ganske stille som forvandlingsord over elementerne, måtte nu efter den evangeliske forståelse lyde højt til menigheden, for her var Kristi testamente til sin menighed, og ret nadverfejring var at tro disse ord. Det er grunden til, at den evangeliske kirke atter har besvær med at få sat indstiftelsesordene i nær forbindelse med en eucharistibøn. Har vi mon for at værge os mod katholicismen og messens canon glemt, at det er ikke altid indstiftelsesordene kan stå ene, at denne ensidige pukken på syndernes forladelse har været medvirkende til, at nadveren ensidigt er blevet en bodshandling, og ikke som oldkirken fejrede den, et festmåltid? Og kunne mon en genindsættelse af indstiftelsesordene i en eucharistibøn (men selvfølgelig læst højt) bevirke, at vi kunne få sindet opladt for den forbindelse, der må være mellem nadver på den ene side og hele Guds frelseværk på den anden side? Ikke blot med Jesu død og syn-

dernes forladelse ved blodet, men også med opstandelsen og Herrens nærværelse, også til yderpunkterne, Herrens komme i menneskeligt kød, og hans genkomst på himmelens skyer, ja også mellem skabelse og genløsning. Det er meget nødvendigt, at denne forbindelse på en eller anden måde knyttes. Og det er ikke sikkert, at argumenter som »det tilvante« o. s. v. er tilstrækkelige, hvis en ændring kan virke med til at knytte ting sammen, som her er blevet skilt.

At den kommende udvikling kan hjælpe os til et godt og brugbart nyt nadverritual, må vi både håbe og arbejde hen på. Indtil da må vi bruge det, vi har, på den bedste måde. Somme steder har man forsøgt at lappe på det bestående ved hjælp af private forsøg. Hvor disse forsøg er ganske private, såsom indførelse af bønner, forfattet af præsten selv, måske endogså uden først at spørge menighedsråd, provst eller biskop, der må det siges at være ganske utilstedeligt og grov selvtægt. Og det er ikke det afgørende, om det der forsøges indført er godt eller dårligt, eller om det trækker til »højre« eller til »venstre«, om det nok så meget er i pagt med god kirkelig nadverforståelse eller rent privat, måske improviseret ordbroderi, for at råde bod på og inderliggøre de tørre ritualord. Hvor det drejer sig om et offentligt fremsat forslag, om f. eks. D. K.s stiller sagen sig måske anderledes. Men den kan ellers være indviklet nok. Der må være forskel på, om et sådant ritual bruges ved særlige lejligheder, som f. eks. D. K.s sommermøder, eller til daglig i menigheden; det sidste sted bør man nok være mere tilbageholdende. Og der kan være tale om at indføre større eller mindre dele af et forslag, hvorved det iøvrigt nemt kan komme til at gå ud over enheden, og dermed måske meningen med forslaget. Og endelig er det et spørgsmål, om sådanne ændringer kan kaldes tilstrækkeligt små til at falde ind under de »mindre ændringer«, som biskopperne er bemyndiget til at tillade. (Se herom biskoppernes vejledning i den danske folkekirkes gudstjenesteordning, 1. udg. side 34, 2. udg. side36). Og en forudsætning for at der gives lov til indførelse af noget fra det autoriserede afvigende bør efter min mening være, at det netop derved skal prøves; at man derfor er villig til at meddele sine er-

faringer, og sidst, men ikke mindst, til at opgive sine forsøg og gå over til det nye, den dag resultatet foreligger i form af et nyt autoriseret ritual.

Indtil da bør — som sagt — det normale være, at man holder sig til det, vi har. Og her er der et enkelt punkt, hvor der nok kan lappes lidt inden for de gængse rammer. Jeg tænker i denne forbindelse på valget af salmer. Der synges normalt et par salmer i forbindelse med nadverhandlingen. Den første af dem, salmen lige før ritualet (bortfaldet i D. K.s forslag af særlige grunde, som der er gjort rede for sammen med forslagets fremlæggelse), kunde vel godt vælges med henblik på den præfation (eucharistibøn), som vi ikke har foran i nadverliturgien. Man kunde enten vælge denne salme ud fra præfationens almindelige præg, f. eks. »Op, op min sjæl fra denne jord« 13 v. 5, eller i tilknytning til kirkeårstiden og dermed til det præfationsbønnen omtaler, inkarnation, lidelse, død, opstandelse, himmelfart eller genkomst. F. eks. vers af »Lyslevende fra himmerig« 57, advent, »Op glædes alle, glædes nu, og kommer sorg —« 61 v. 2—3; jul, nogle vers af »Lovet være du Jesus Krist« 89, eller »Guds engle i flok« 108 v. 1(—2); passionstid, »Stem da op mit svage hjerte« 154 v. 5—6; påske, »I dødens bånd vor Frelser lå« 191 v. 1 og, el. 5; pinse, »Opvågner alle dybe toner« 247 v. 5—6; og andre kan findes til den festløse tid.

Hvor der synges en salme under uddelingen, er dette vel ofte »Vor Herres Jesu mindefest«, og den er også meget velegnet på dette sted. Den kan bruges året rundt; det er ikke sikkert man skal tilstræbe variation til enhver tid og på ethvert sted. Det er noget præster er med på, for de er med til alle tjenester. Men hvis man synes her er grund til variation, kan man nok også hertil finde kirkeårsprægede salmer eller vers, der egner sig til at blive sunget under communionen. I kirker med kor vil der naturligvis også blive taget hensyn til det kormæssige. Som eks. udelukkende dikteret af tekstlige grunde kan nævnes »En sød og liflig klang« 95, »Vor Herre til dig må jeg ty« 519, »Mit lys i mørke, Jesus sød« 610, »Hvad kan os komme til for nød« 496 og en hel del andre.

Endelig er der grund til at gøre opmærksom på, at den nye salmebog har optaget et par salmer, som retter noget op på den slagside, som nadversalmerne havde i retning af det individuelle præg. Det er »Sion, pris din saliggører« 417, og »Dit minde skal o Jesus stå« 431.

POUL PETRI'S BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

607 56